

A FÖLDADÓKATASZTER.

E szemle mult 1879. évi folyamának utolsó füzetében a földadó új szabályozásáról szólva, sziveskedett Fenyvesi Adolf úr »Földadókataszter« című munkámat bíráló alá venni.

A bíráló, mint maga F. úr is mondja, nem terjedt ki könyvem egész tartalmára, s bár elismeri, hogy »becses könyvem azon része, mely a földadó ideiglent, a földadó mostani kezelését, a más államok kataszteri rendszereit, a földadósabályozási 1875 : VII. t. cz. genesisét és törvényhozási viszontagságait és a törvény eddigi végrehajtását kritikailag ismerteti«; mindamelllett, hogy bírálhasson, kiszemelte F. úr annak utolsó tiz lapján a kataszteri teendők iránt elmondott futólagos nézeteimet s könyvem ezen tiz lapján tücskérezget abban a reményben, hogy itt találta fel azon Archimedesi pontot, a melyről megmutathatni véle, hogy milyen az én gyakorlati érzékem s mennyire bírok csak némileg is szövevényes kérdésem eligazodni!

És itt is, ha még a lényegét vette volna! Így legalább bírálóatát emelhetné volna tudományos színvonalra, mert ha már F. úr kizárólag könyvem ez utolsó tiz lapján előadottakat akarta bíráló alá venni, a kataszteri elmélet elvi álláspontjára kellett volna emelkednie s e szempontból bírálni. S ez talán jobban is illett volna F. úrhoz, a ki bármily kitűnő gyorsíró s journalista is, de azt hiszem nem hizeleghet magának a tekintetben, hogy a kataszteri gyakorlati műveletekben olyan biztos ítéletet mondhatna, mint tán egy gyenge pillanatában elhitette magával.

De ám, ha csak ezt teszi vala, aligha szólaltam volna fel, mivel utóvégre is az én csekélységem bizonyára ép oly kevéssé érdekli a magyar pénzügyi irodalom olvasóit, mint az, hogy F. úr cikkéből alkalma volt minden kétséget kizáró módon megtudni, hogy F. úrtól, mint saját maga írja, »beható bíráló-

latok« jelentek meg a kataszteri műveletről a »Pesti Napló«-ban; annyival is inkább, mivel köztudomású, hogy azokat az igazán beható bírálatokat a Naplóban nem F. úr, hanem valamely kataszteri közeg írta, a kivel nem vagyok ugyan egy véleményen, de elismerem, hogy szakember.

Még az sem ragadtatott volna velem tollat, hogy F. úr szememre lobbantá, hogy az 1869. és 1878. évi osztrák földadó-törvényekről és az azok keresztülvitele alatt szerzett drága tapasztalatokról könyvem írásakor tudomásom szer. volt; mert az ellenkezőről könyvem 147. lapja is meggyőzhette volna s mivel utóvégre is azon monographiában, melyet 1873. évben André Lajos úrral együtt irtam s mely »Európa több államának egyenes adórendszere« cím alatt a »Budapesti közlöny« 1873. évi folyamában s a képviselő- és főrendiház 1873. évi irományai között megjelent, ismertetve van az 1869. évi osztrák földadótörvény is. Abban pedig F. úrnak tökéletes igaza van, hogy az 1878. évi osztrák földadó-novelláról mit sem tudtam, mert ilyen nincs. Igenis van két osztrák földadó-novella, az 1875 deczember 15-ki és az 1879 ápril 6-ki törvény, mely az előbbit hatályon kívül helyezi. Ez utóbbinak, mint legérdekesebbnek végrehajtása azonban azon időre esett, midőn könyvem irtam; e szerint az annak végrehajtásánál nyert tapasztalatokat nem használhattam fel. Igazat adok azonban F. úrnak abban, hogy ha ma irtám könyvemet, nem fukarkodnám a tér szűke miatt s felhasználnék egyetmást azokból, a mik az osztrák kormány múlt év október havában előterjesztett földadótörvényjavaslatának az alsó házban való megvitatása alkalmával mondattak.

A tollat kezembe részben az a körülmény adá, hogy F. úr megcsonkítva adja vissza azt, a mit könyvemben megírtam, hogy az ekként elferdített dolgot azután diadalmasan megczáfolhassa.

A legfőbb azonban, mely arra indított, hogy a kataszterről írjak, a pénzügyminiszter úrnak f. é. február hó 9-én kelt 76817/879. számú s a földadókataszteri munkálatok tárgyában összehívott szakértekezlet összes tagjaihoz intézett nagy fontosságú körlevele, mert ez által a kataszterügy oly irányba tereltetett, mely méltán hívja fel figyelmünket, hogy a tudományos eszmék ezen komoly lapján is foglalkozzunk vele.

I.

Két évi hosszú parlamenti harcz után becikkelyeztetett a földadó szabályozásáról szóló 1875: VII. t.-cz. Az igazat megvallva a törvény valami nagyon senkinek sem tetszett. A földadóideiglen rendszerének hivei ócsárlák, az 1861. évi porosz törvény feltétlen hivei duzzogtak miatta s még azok is, a kik mellette voltak, aggódva tekintettek a végrehajtás nehézségeire.

A végrehajtásban a kezdet nehézségein túlesve, az alapmunkálatok annyira haladtak, hogy 1879. év nyarán a becslők a járási osztályokat és az előleges tiszta jövedelmi fokozatokat is felállíták s ezek alapján itt-ott az osztálybasorozások is megkezdettek.

Ekkor merült fel egyebek közt az a kérdés is, hogy olyan biztos-e ez az alap, hogy az egyes földrészletek az ekként megállapított osztályok szerint minden aggály nélkül besoroztathassanak.

A kérdés gyakorlati kérdés volt; ép ezért gróf Szapáry Gyula pénzügyminiszter úr a mult 1879. év őszén szakbizottságot hívott össze az ország legkülönbözőbb vidékein élő birtokosok s kataszteri szakértők közül, hogy a kataszteri kérdést gyakorlati szempontból vizsgálják meg.

Én »Földadókataszter« című munkámban a törvényből iparkodtam kimutatni, hogy elhibázott a mi földadószabályozási törvényünkben elfogadott kataszteri rendszer, mert a kormányközegek s a földadó-bizottságok működését nem fűzi össze, hanem egymás mellé s egymással szemben állítja. Elhibázott e rendszer, mert a műveletekre helytelen sorrendet állít fel, ugyanis az egyes művelési ágak osztályai és az azokat jelző mintaterek, valamint a tiszta jövedelmi fokozatok mindenek előtt a becslőbiztosok által állíttatnak fel s mégis ezen előleges és csak úgy nagyjában minden beható ellenőrzés és bizottsági tárgyalás nélkül megállapított osztályok és mintaterek szerint eszközöltetik az osztálybasorozás. Nem tartom helyesnek azt, hogy törvényünk az osztálybasorozást az egész becslőjárás területén a választott és kinevezett becslő által együttesen rendeli eszközölnönek, mert ily módon az osztálybasorozás 3 évnél előbb el nem készülhet. Végül hibásnak tartom törvényünkben azt, hogy a járási, kerületi és országos bizottságok elé, a tiszta

jövedelmi fokozatok és osztálybasorozási munkálatok megállapítása körül oly eljárás tűzetett, mely mellett nemcsak hogy összezavartathatnak a munkálatok, de a bizottsági tárgyalások is eltarthatnak 4—5 évig; ugyancsak hosszadalmas a reklamátiók elintézésére kijelölt eljárás is, mely mellett a felszólalások elintézése három évig is eltarthatna. Mindezekhez még bebizonyítani iparkodtam azt is, hogy a becslés tényezői, u. m. a termés, terményár s művelési költségek, a kataszter céljaira részben helytelenül voltak a törvény értelmében felveendők, illetőleg lettek felvéve s a tiszta jövedelmi fokozatok kiszámítási módja mód nélkül complicált volt.

Ezen álláspontból nagyon természetesen a törvény megfelelő módosításának sürgetése következett.

De, hogy a kép egész legyen, meg kellett érintenem még azt is, hogy nem lenne-e célszerű, ha a kataszteri műveletek vezetésére egy külön igazgatóság állíttatnék fel egy igazgatóval s egy aligazgatóval az élén, a kik közül az egyik lenne administrator, a másik gazda, a kiknek támogatására a pénzügyminiszter által még egy szaktanács lenne alakítandó. F. úrnak tetszik már itt ellenkező nézetben lenni velem. Szerinte a központi igazgatóság meg van alkotva a központi felügyelők karában s nem tudja megfogni, hogy miért legyen annak élén két igazgató s miért legyen az egyik administrator s a másik gazda; hisz e két tulajdonságot egy igazgató is egyesítheti.

Ezekre a kifogásokra s kételyekre nagyon egyszerű a felelet. A központi felügyelők nem arra valók, hogy igazgassanak, hanem arra valók, hogy a részükre kijelölt kerületekben a közegek működését a helyszínen ellenőrizzék s ügyeljenek, hogy a felvételek egyöntetűek s azok eredményei arányosak legyenek.

Az igazgatók egyikének pedig azért kell administratornak lenni, mert olyan nagy hivatali apparatusnak, mint a kataszter, ezer és ezer személyzeti és dologi ügyei vannak; a közegek működését vezetni, a határidők megtartását ellenőrizni kell. Ezt teszi az administrator. De ott vannak a becslési műveletek s jönnek a központi felügyelők s jönnek a kerületi közegek eltérő felfogásaikkal, a melyekben dönteni csak egy gazda van hivatva. Van tehát az administratornak s a gazdának is elég teendője, melyek mindegyike megérdemli, hogy külön egyén gondozza azokat.

Egyébiránt ez az egész gyakorlati kérdés. S e gyakorlati kérdést, mint mindenki tudja, a pénzügyminiszter úr is úgy oldá meg, hogy a kataszteri ügyosztály élére egy gazdát, s annak helyettesévé egy közigazgatási tisztviselőt nevezett ki.

T. úr ragaszkodik a kinevezett s választott becslők intézményéhez s nincs velem egy véleményben, hogy különösen a járási bizottságoknak, mert főleg ezekről van szó, az osztályok felállításánál és az osztálybasorozásoknál kiterjedtebb hatáskör lett volna adandó. Tart attól, hogy közönyből, vagy hivatásuk fel nem ismerése folytán nem felelnének meg fontos feladatoknak.

Ez is gyakorlati kérdés. Mint tudjuk, a porosz és az osztrák törvényhozók más nézetben voltak, — más nézetben voltak a magyar földadóideiglen végrehajtói is, mert akkor, midőn a magyar társadalmi tevékenység megbénitva, elnyomva volt, 1850/3-ban volt bátorságuk nemcsak az osztályozást, hanem az osztályba sorozást is egy kinevezett ügyvezető vezetése mellett községi bizottságokra bízni s nem bánták meg bátorságukat, mert a magyar nép önkormányzati képessége ez időkben és e munkálatokban is fényesen igazolta magát; mert a községi bizottságok munkálatai gr. Lónyay Menyhért, Keleti, Korizmics s az 1869. évi földadó-enquête tagjainak nézete szerint is nagyban és egészben jók voltak elannyira, hogy a mi a földadóideiglenben jó volt, azt főleg a községi bizottságoknak köszönhetjük.

Hogy ne várhatnánk hát hasonló eredményt a járási bizottságoknak képzettebb tagjaitól! Különben is van mód, hogy a közöny megtöressék. Ott áll az osztrák példa. Csak ki kell mondani, hogy a bizottság működése határidőhöz kötött s ha teendőit a kitűzött határidőben be nem végzi: kormányközégek által végeztetnek el azok s megszűnik minden közöny.

E rendszabály, mint az osztrák alsóház folyó évi január s február havi tárgyalásai alkalmával Chertek Emil ur, az osztrák pénzügyminiszterium volt ideiglenes vezetője az 1879. évi földadó - novella hatásáról szólva, tények felmutatásával bizonyítja, csodákat művelhet.

Ausztriában a járási bizottságok küldöttségeinek korlátlan

működése mellett, 4 év alatt csak mintegy 26 millió parcella soroztatott be a megfelelő osztályba.

E huzavonának nem közöny, nem képtelenség, hanem az volt az oka, hogy a birodalom némely provinciáiban a földadó az új becslések nyomán tetemesen, így Galicziában némely helyütt mintegy 150%-al emelkedni fog s általában az új földadószabályozás folytán az eddig nyilvánosságra került adatok szerint a kataszteri földhozadék Galicziában 17 millióról $23\frac{1}{2}$ millióra, Morvaországban 20 millióról 25 millióra, Alsó-Ausztriában $14\frac{1}{3}$ millióról $21\frac{1}{2}$ millióra, Felső-Ausztriában $8\frac{1}{3}$ millióról 10 millióra, Stiriában $7\frac{2}{3}$ millióról $12\frac{86}{100}$ millióra, Karanthyában $2\frac{2}{3}$ millióról 3 millióra, Istriában $2\frac{2}{3}$ millióról $3\frac{1}{3}$ millióra emeltetnék; — Csehországban pedig $51\frac{3}{4}$ millióról 48 millióra, Krajnában $3\frac{1}{2}$ millióról 3 millióra szállíttatnék; s csak Sziléziában és Dalmáciában maradna meg jóformán az eddigi kataszteri jövedelem; amott $3\frac{2}{3}$ millió helyett $3\frac{6}{10}$, emitt pedig $1\frac{1}{3}$ millió helyett $1\frac{438}{1000}$ millióban állapíttatván meg az újból kinyomozott kataszteri jövedelem.

Az osztrák sorozó bizottságok huzavonásának tehát véget vetendő, az 1879. évi ápril 6-ki törvény elrendelése, hogy azon esetre, ha a járási bizottság két tagú sorozó küldöttségének egyik vagy mindkét tagja elmaradna a sorozásról: jogában áll a kormány által kinevezett becslőbiztosnak a sorozást egyedül teljesíteni.

És mi lett a következménye a törvény ezen intézkedésének? az, hogy 1879. év nyarán a még hátralevő 26 millió parcellának sorozása megtörtént és pedig a nélkül, hogy a törvény végső rendszabályát, vagyis azt, hogy a becslőbiztosnak magában kelljen végezni a sorozást, alkalmazni kellett volna.

Ha a saját viszonyaink szempontjából indulunk ki, önkényt az a kérdés merül fel, hogy nálunk előfordulhat-e az az eset, a mi volt Ausztriában.

Véleményem szerint ilyen esetre aligha számíthatunk, ha csak abból a szempontból nem indulunk ki, hogy kataszteri közégeink egy része, létfenntartási ösztönből iparkodik minél tovább hivatalában megmaradni s hogy ezt tehesse, cunctatoroskodik.

Elvi szempontból tehát kívánatos, hogy mindent megelőz-

zünk, a mi a műveletek gyors folyamát gátolná, mert a kataszterkészítésnél a gyorsaság: elvi követelmény.

Minél lassabban készül valamely kataszter, annál nagyobb a valószínűség, hogy eredménye nem lesz helyes, nem lesz egyöntetű. A végrehajtó közegek elhalnak, elzülленnek s helyükbe újakat kell bevezetni, betanítani s a gazdasági viszonyok, a becslési tényezők is változnak s minden változások az egyöntetűség hátrányára történnek.

De van még egy más tekintet is, mely a mellett bizonyít, hogy a műveletek gyors folyamatának minden akadályai elháríttassanak: ez a költség. Az osztrákok a múlt év végeig, vagyis az osztálybasorozások befejezéseig elköltöttek kataszterükre 25 millió forintot s mindez azért történt, mert a műveletek végrehajtóinak működéséhez nem szabtak kellő korlátokat.

E végből szükségesnek tartottam, hogy a bizottsági tárgyalások menete is gyorsíttassék. E célból javaslatba hoztam, hogy a járási bizottság már előzetesen értesíttessék a jövedelmi fokozatokról, hogy így már a tárgyalások előtt megismerkedjenek azokkal; azután vita alá vennék azokat in pleno s előzetesen határoznának; azután két-két tagu küldöttségre oszolva, megvizsgálják a minta-tereket s osztályokat; erre ismét összejárnának, határoznának az osztályok és fokozatok felett.

E járási módot hosszadalmasnak tartja F. úr s azt állítja, hogy annyi utazgatást egy kataszteri törvény sem ismer. Ennyit valóban nem, hanem sokkal többet. Olvassa el F. úr csak a mi törvényünk 40—45. §-ait s nem lesz szüksége czáfolatra.

II.

Fenyvesi úr hibáztatja azt, hogy én az osztályok és tiszta jövedelmi fokozatok felállításához egészen új adatokkal új számítást akarok tétetni.

Érdemes bírálóm hallott harangozni, de nem tudja, hogy hol. Én a jövedelmi fokozatok felállítására nézve nálunk követt mód nélküli komplikált eljárást nem tartom célra vezetőnek, s hivatkoztam különösen a porosz példára, mely szerint a tiszta jövedelmi fokozatok kiszámítására semmi különös formulare nem iratott elő, hanem hagyattak a becslő közegek és bizottságok saját józan felfogásukra s szakismeretük jó sugallatára.

A ki tehát nem csak elolvasta, hanem meg is érté könyvem e kérdésre vonatkozó részeit: nem gondolhatta, nem góadolhatja, hogy én kezdetni óhajtanám a régít. A tiszta jövedelmi fokozatok kiszámítását nézetem szerint nem szükséges százakra menő adatokból leszűrni, hanem alkalmazkodnunk kell a törvény által egészen helyesen felállított elvhez, mely szerint a tiszta jövedelmi fokozatok egyes tételeinek készpénzben kell kifejezniök az illető minőségi osztály tiszta jövedelmeit.

Ezt leghelyesebben kifejezheti a józan szakértelem; alapul véve a törvény 15. §-ának azon rendelkezését, hogy a föld tiszta jövedelme a termés, terményár és a gazdálkodási költségek évi átlagai szerint számítandók ki.

Kivántam azonban, hogy úgy mint a földadóideiglen alkalmával történt, állittatnának fel termés-, terményár- és művelési költség-fokozatok.

Ennek az lenne a haszna, hogy minden község bizonyos ár-, termés-, s költség-fokozat alá lenne helyezhető s ez által könnyíthető az arányosításnál az áttekintés, s egyszersmind oly becses támpont lenne nyerhető ahoz, melyet a tiszta jövedelmi fokozatok végleges megállapításakor az arányosító bizottságok jól felhasználhatnának.

És e pontból legyen szabad egy kis önbírálat, a melyet magamban nem egyszer megvitattam. A kérdés az, szükséges-e az 1875. törvény mellett, mely szerint járásonkint készpénzben kifejezett tiszta jövedelmi fokozatok állittatnak fel minden egyes művelési ágra nézve, még külön termés-, terményár- s művelési fokozatokat is felállítani. E kérdésre, ez önkételyre nézve arra az eredményre jntottam, hogy igen. Mert ntóvégre is a tiszta jövedelem összetett fogalom, s mint ilyen helyességre nézve csak akkor bírálható meg, ha elemei is támpontul vétetnek; és pedig annyival is inkább, mivel a termés mennyiségéről, a terményárakról, és a művelési költségekről rendszerint statisztikai adatok gyűjtetnek; a földhozadékról azonban nem. Ha tehát biztosan akarjuk meghatározni, hogy ennek meg ennek a járásnak földjövédelmi viszonyai ilyen és olyan arányban állanak egymáshoz: legbiztosabb tényezőkkel dolgozunk, ha a jövedelmi becslés eredményét összevetjük az ugyanazon járásokban uralkodó termés-mennyiség, termés-ár s művelési költség viszonyaival.

Mindenesetre, meg vagyok győződve, hogy a parcelláris kataszteri becslés arányosítási műveleteivel a termés-, terményár és mivelési költség viszonyai biztosabb támpontot nyujtanak, mint akár a bérleti, akár az adásvevési árak.

Sokat bajlódik t. bírálóm a kataszteri árakról mondott véleményemmel. Valóban itt bevallom, a gyors munkából származó mondatszerkezeti s mint utólag észrevettem, sajtóhibák is fordulnak elő. Okos ember észreveszi mindjárt s kitalálja a becsuszott hiba daczára is a helyes gondolatot, de ha szörszálhasogató, mint F. úr, hálás tér nyilik neki.

Én a kataszteri becslést nagy átlagbecslésnek tartom s ha kifejezésre tudja hozni az arányt, nézetem szerint megfelel céljának az adókivetésre nézve, habár nem fejezi is ki a tiszta földhozadékot a legutolsó félkrajczárig. Ez elvből kiindulva, én törvényünknek azt az intézkedését, hogy évi árátlagok felállítását rendeli, túlságnak tartom és sokkal inkább helyeslem, mert könnyebb, egyszerűbb s az arány követelményének mégis megfelelő a porosz törvény, mely a termények áraul a kataszternél a Mártonnap i árakat jelöli meg. De nézetem szerint a mi törvényünket is lehetett volna a végrehajtásnál egyszerűsíteni az által, hogy meghatározott voltna, hogy a becslőbiztosok az év mely hónapjaiból gyűjtsenek adatokat; és, véleményem szerint, semmi hiba vagy törvénytelenység nem követtetett volna el, ha mindegyik évszak egy-egy bizonyos havából állítottak volna össze a heti piaczi adatok.

A gyári áraknak külön kategóriává való emelését nem helyeselhetem; mert a gyár ma áll, holnap megszüntetheti működését s az arra alapított árfokozat alaptalanná válik. Ezt helyesli Fenyvesy úr is, hanem hogy mégis mondjon valamit, következetlenséget fog rám, hogy könyvem egyik helyén azt mondom, hogy az árfokozatokban kifejezést lehetne adni, például a terményárakra nézve a piaczi, helyi, sőt, ha ugyan a gyári árak, melyeket én helyteleneknek tartok, el nem ejtetnének, a gyári áraknak is. No, a ki ebben következetlenséget lát, mint F. úr, az csak olyan egyén lehet, a ki minden áron [téves világításban akarja] a szerző intencióját bemutatni.

Épen ilyen az is, a mit F. úr a leszarmaztatott árakról kifejezett véleményemről mond.

Az utasítás szerint leszarmaztatott árak alkalmazandók azon takarmányféléknél, melyek a piaczi forgalom tárgyát rendszerint nem képezik s inkább magában a gazdaságban használatnak fel, továbbá a trágyánál, a hol annak forgalmi ára nincs.

Ezeknek értéke tehát táperejükhez képest és súly szerint oly termény árából szarmaztatandó le, melynek megállapodott forgalmi ára van. Ilyenül a zab ára vétetett fel azért, mivel ezen majdnem kizárólag takarmányul szolgáló gabonanem minden vidéken termesztetik és mint a kereskedelemben nagy mennyiségben előforduló árúczikknek, mindenütt jobban megállapodott piaczi ára van.

E szerint a takarmányféléknek ára egy pozsonyi mérő zabnak kataszteri árából lévén leszarmaztatandó, ott, hol a becslőjárásra (osztályozási vidékre) csak egy árfokozat vétetett fel, az árleszarmaztatás e szerint történt, a hol pedig több árfokozat alkalmaztatott, ott az egyes árfokozatba sorolt községekre a leszarmaztatott ár is az illető árfokozatba eső zab-ár szerint volt kiszámítandó és alkalmazandó.

Az árleszámításra kulcs állittatott fel. E szerint például 100 font természetes réti széna értéke minőség szerint 1 mérő zab árának 40—80—120°/o-val vétetett fel.

Én ezen termények, illetőleg gazdasági czikkek értékének zabárban való kifejezését szükségtelennek tartom; mert a piaczi árral nem biró szénának, szalmának az értékét ki lehet tudni a zabértékre való átszámítás nélkül is.

F. úr azt hiszi, hogy én itt az érték fogalmát össze-zavartam az ár fogalmával. Én arról beszéltem, hogy a mai fogalmak szerint nincs szükség, hogy valamely tárgy értékét ne készpénzben, hanem rozs- vagy zab-értékben fejezzük ki; mert a tudomány mai színvonalán a leghelyesebb értékmérőül a közforgalomban levő nemes ércpénzeket vesszük s nincs szükség, hogy visszatérjünk azon túlhaladott álláspontokra, midőn mint például Soden az adókat s az állami tisztviselők fizetéseit is rozsérték szerint óhajtá szabályoztatni, vagy például Thaer értékmérőül $\frac{1}{9}$ porosz mérő rozsban kifejezett munkabért vett.

De menjünk tovább. Fenyvessy úr reflectál arra a javaslatomra, hogy a kataszteri törvény 19. §-ában a főterményekre vonatkozólag 1867—1872 évig kijelölt középárakat kiegészíteni óhajtanám egész 1877 év végeig. Óhajtanám, mert vasutaink készületlensége miatt ez időben voltak az árak bizonyos vidékeken a legbizonytalanabbak. F. úr abban a nézetben van, hogy el fogom ejteni ez óhajomat, mert a baj nem az áringadozásban, hanem az áraknak 1873—1877 év alatt bekövetkezett rendkívüli felszökésében van. Nem vagyok F. úrral egy nézeten: mert ha az árak minden helyen egyformán emelkedtek volna, ez nem lenne baj, mert hisz így az arány ugyanaz maradna s hacsak azt akarnók, hogy kisebb árakat hozzunk ki, lehetne azokból a törvényben meghatározott 20% helyett 30—40%-ot levonni, a mit különben én ez esetben nem tartanék szükségesnek. A baj abban a körülményben van, a mit én megjelöltem. Az 1873—1877 évben megnyílt vasutak folytán oly vidékek jöttek világforgalmi irányba, melyek előbb attól el voltak zárva, s e forgalmi helyzet gyökeresen átalakítá annak értékesítési viszonyait. Ezek olyan körülmények, melyek számba veendők.

Ha valaki szükségesnek tartja, hogy a terményárak változásai a termények megbecslésénél számba vétessenek, akarnia kell azt is, hogy a művelésre felhasznált tárgyak munka- és anyagértékek árainak változásai is figyelembe vétessenek. Ez oly természetes, hogy az ellenkezőt csak laikus veheti fel.

Különben mindezek a kataszteri műveletek jelen állásában s különösen a pénzügyminiszter úrnak említett körlevele óta akadémiai discussióvá váltak.

A pénzügyminiszter úr kijelenti, hogy elrendelte, hogy az eddigi becslési munkálatok, melyek leginkább a csak járásuk viszonyait ismerő becslők véleményét képviselik, a központi felügyelők vezetése alatt az összes kataszteri tisztviselők és választott becslők közreműködésével részletesen felülvizsgáltassanak, kiigazítottassanak és a munkálatok jelen állapotához mértén lehetőleg arányba hozassanak; az okból mindazok, mik a törvény értelmében a tényleges viszonyoknak meg nem felelnek, töröltessenek.

Ezzel teljesítve lett azoknak az óhaja, a kik az előmunkálatok rectificatióját sürgették. E tény, meg vagyok róla győződve, általános megnyugvást idéz elő s a munkálatok rendes és gyors menetben haladnak előre.

III.

A kataszteri ügynek sarkpontját egyébiránt nálunk az a kérdés képezi, hogy az osztálybasorozás a becslő biztosok által megállapított előleges osztályok és tiszta jövedelmi fokozatok alapján kezdessék-e meg; vagy pedig előbb az osztályok, azok mintaterei, és a jövedelmi fokozatok bizottságilag felülvizsgál-tassanak s előlegesen avagy végleg megállapíttassanak és az osztálybasorozások csak akkor kezdessenek meg.

E három véleményárnyalat közül a mi törvényhozásunk az 1875: VII. t. cz. megalkotása által az elsőt fogadta el, mely szerint az osztályokat és jövedelmi fokozatokat előzetesen a kinevezett és választott becslők állítják fel, s közvetlenül ez alapon eszközlik az osztálybasorozásokat és úgy az osztályok és jövedelmi fokozatok végleg az osztálybasorozások megtörténte után vizsgálatnak felül és állapíttatnak meg végleg s ezután adatik hely a felszólalásoknak, melyekkel a művelet befejeztetik.

Ezzel szemben már a törvényjavaslat tárgyalása alkalmával is a képviselőház kataszteri bizottságának 1873 évi deczember hó 21-én kelt jelentésében az az elv állíttatott fel, hogy a tiszta jövedelmi fokozatok mindjárt a műveletek elején s különösen az osztálybasorozások előtt végleg megállapíttassanak.

Harmadik véleményárnyalat az, melyet a képviselőház kataszteri bizottsága az 1873. évi junius hó 24-én kelt jelentésében kifejezett. E szerint a tiszta jövedelmi fokozatok az osztályba sorozások előtt csak előlegesen állapíttatnának meg s véglegesítésük csak az osztályba sorozások után következnek be. Lényegileg és részben e véleményárnyalathoz csatlakoztam én is.

Mint tudjuk, a porosz törvény ismét más utat követett, a mennyiben a szerint a jövedelmi fokozatok a bizottságok által előlegesen mindjárt a műveletek elején felülvizsgálatnak és előzetesen megállapíttatnak, azután következik a sorozás és a

felszólalás, és a jövedelmi fokozatok csak ezután állapíttatnak meg véglegesen.

A véleményeknek e szétágazása mutatja, hogy itt szövevényes és nagyfontosságú kérdéssel van dolgunk.

Felállíttatnak a járási osztályok, megállapíttatik azok hozadéka a tiszta jövedelmi fokozatokban s kijelöltetnek az azokat jelező mintaterek. Ezzel azonban csak a becslés kerete állíttatott fel; hátra van az azokat betöltő osztályba sorozás és az azok tartalmát módosító felszólalási eljárás. Kettő történhetik hát: vagy helyesen alkalmaztatnak a mintaterek, vagy nem. Feltéve az eshetőséget, hogy t. i. helyesen alkalmaztatnak, (és ez volna az eljárás ideálja) akkor igazuk van azoknak, a kik abban a nézetben vannak, hogy a jövedelmi fokozatok mindjárt a műveletek elején véglegesítendők; ha azonban a sorozás vagy reclamációk folytán az eredetileg felállított tiszta jövedelmi fokozatoknak, hogy úgy mondjam, intentiója helytelenül fejeztetik ki, akkor jogos és méltányos azok kívánsága, a kik a fokozatokat a sorozás vagy bizonyos tekintetben a reclamációk után kívánják véglegesíttetni.

A kérdés tehát egészen gyakorlati s a priori nem oldható meg.

Én viszonyainkat véve, abban a nézetben vagyok, hogy szükséges lesz az osztályokat már előre megállapítani, a fokozatokat pedig jól megrostálni s előzetesen megállapítani, hogy utólag a fokozattételeknek is a lehető legkevesebb változásoknak kelljen alávetettniök, s ám, ha a sorozások (és csak a sorozások) folytán az eredetileg felállított fokozatok illetőleg mintaterek helytelenül alkalmaztattak, vagy helytelenek voltak azok már eredetileg magukban véve is, azok végleges bizottsági megállapítása a sorozások után eszközöltessék.

Javaslatom a következő: Azon netáni esetre, hogy ha a sorozások által az országos arány tetemesen megváltoztatnék, fölhatalmazandó lenne a pénzügyminiszter, hogy az országgyűlésnek való bejelentés mellett a tiszta jövedelmi fokozatokat (de nem az osztályokat, mert azoknak a sorozások előtt végleg meg kell állapíttatniok) felülvizsgáltathassa s erre nézve a következő eljárás lenne követendő:

A járási bizottság figyelemmel kísérné a sorozásokat; azok

befejezése után, a pénzügyminiszter felhívására, összeülne s a becslőbiztossal együtt megbírná, hogy a sorozók helyesen alkalmazták-e a tiszta jövedelmi fokozatokat, s ha azt találná, hogy a sorozásnál a fokozatok helytelenül alkalmaztattak: javaslatot tenne a kerületi bizottsághoz az iránt, hogy mely községi határok azok, melyekben alacsonyabb vagy magasabb fokozatok lennének alkalmazandók.

A kataszteri igazgató s azután a kerületi bizottság e javaslatot tárgyalná s azután saját véleményével felterjesztené a pénzügyminiszterhez, a ki azt közegeivel tanulmányoztatná s a fokozatok végleges megállapítása végett az országos bizottság elé terjesztené. Magától értetik, ismétlem, hogy ez alkalommal új osztályok nem lennének felállíthatók, mivel új osztály felállítása új sorozást von maga után, az pedig a műveletek ezen stádiumában, hacsak a munkálatokat felzavartatni nem akarjuk, meg nem engedhető.

Ez alapon rendeltetnének el a felszólalások.

S itt nem akarja F. úr megérteni, hogy a sorozások következtében hogyan változhatik meg az országos arány. Czáfolni nem tudja, hanem egy felkiáltó jelet bigyeszt az »arány« után. Pedig a dolog szakértő előtt igen egyszerű. Vegyünk egy pozsonymegyei s vegyünk egy baranyamegyei egyenlő járást; a szántó föld művelési ágára nézve legyen mind-egyikben 4 osztály felvéve holdankint 6, 8, 10, 12 frt jövedelemmel. Ha már most Pozsonyban a járási szántóföldek $\frac{2}{3}$ része az első két, $\frac{1}{3}$ része pedig az utolsó két osztály szerint soroztatik, Baranyában azonban megfordítva: világos, hogy a baranyamegyei járásra nézve, mert itt magasabb tételű fokozatok alkalmaztattak, a maga egészében aránytalanul nagyobb adóalap hozatik ki, mint a pozsonymegyeiben. Belátja tehát t. bírálóm, hogy ilyen s könnyen előfordulható eljárás mellett felzavartathatik az osztályba sorozások által a mintaterekben helyesen felállítani vélt országos arány, s belátja azt is, hogy felkiáltó jelével azt jelzé, hogy a kataszter szövevényeiben nincs még otthon.

A tiszta jövedelmi fokozatoknak mi módon és a műveletek mely stádiumában való felülvizsgálása és megállapítása körül felmerült véleményeket egyébiránt, a kataszteri műveletek jelen

stádiumában gyakorlatilag helyes alapokon egyesíti a pénzügyminiszter úrnak már fentebb is említett s ez idei február hó 9-én kelt körlevele.

A pénzügyminiszter úr kijelenti, hogy »mihelyt a becslési előmunkálatok rectificatiójára vonatkozó kimutatások hozzája beérkeznek, szándékozik a szakértekezletet azonnal összehívni és a beérkezett munkálatokat annak bemutatni; szándékozik továbbá még az osztálybasorozás folytatása előtt a járási földadóbizottságokat azon célra összehívni, hogy ott, hol a járásbizottsággal egyetértőleg felállított osztályozási vidékek számát a becslőbiztos leszállítandónak, vagy szaporítandónak tartja, vagy a hol a járás osztályozási vidékekre nem osztatott fel, de annak ilyképi felosztása a műveletek folyama alatt szükségesnek mutatkozott, — a járási bizottság ezen tárgyban újból határozhasson; továbbá, hogy ezen utóbbinak tagjai az osztályok és tiszta jövedelmi fokozatok felállítása iránti javaslatokkal, saját előleges tájékoztatásunkra s azoknak tanulmányozhatása végett azon célra megismertessenek, hogy minden bizottsági tagnak mód nyujtassék, miszerint akkor, a midőn ezen fokozatok érdemleges tárgyalása napirenden lesz, a becslők javaslata előtte ismeretlen nem lévén, ahoz alaposan hozzászólhasson s arra készülhessen; — s végre ezen összehívás által a járási bizottságoknak arra is akarok módot nyujtani, hogy ez alkalommal, ha szükségesnek látják, más járási becslőt választhassanak, esetleg, hol a kerületi bizottságba választott képviselője időközben elhalálozott vagy lemondott, azt új választás által pótolhassa.«

Ha az e rendelettel megindított eljárásnak meglesz az az eredménye, hogy a járásokon belül a földek osztályai tökéletesen határozatnak meg: a cél el van érve s e rendelet lényegileg kielégitheti mindazokat, a kik abban a nézetben vannak, hogy a fokozatok csak előlegesen állapittassanak meg a sorozások előtt s véglegesítésük a sorozások utánra következék; mert e kijelentés szerint formailag nem a hármaskörű bizottság által állapittatnak ugyan meg előzetesen a fokozatok, de ezen kétségkívül nehezen működő nagy apparatus mozgósítása, a műveletek jelen előhaladott stádiumában s a munkálatok célba vett rectificálása mellett elvileg és lényegileg épen nem is szükséges.

A kérdés megoldásának lényege az, hogy a fokozatok és osztályok az osztálybasorozások előtt az érdekelt hozzájárása mellett előzetesen olyképp állapittassanak meg, hogy az osztálybasorozásokhoz lehető szilárd alap létesíttessék s egyáltalán a fokozatok végleges megállapítása alkalmával azok nagymérvű változtatása szükséges ne legyen.

Az előleges tiszta jövedelmi fokozatoknak a hármas fokú bizottság által való felülvizsgálását napi rendre lehetett tűzni 1879 év nyarán; ma azonban, midőn a becslési munkálatok a tél folyama alatt folyvást javítottak s újból a központi kataszteri felügyelők vezetése alatt az összes kataszteri tisztviselők és választott becslők közreműködésével felülvizsgáltatnak s a becslők által felállított osztályozáshoz és tiszta jövedelmi fokozatokhoz a járási bizottságok hozzászólási joga is biztosítva van: oly osztályozási alap teremtetett, melyen a tényleg felüggesztett osztálybasorozásokat megnyugvással lehet folytatni.

A pénzügyminiszter körrendeletében kijelölt módozat tehát gyakorlatilag igazolt, helyes s elméletileg megfelel a kérdés lényegének.

Még egy pár szót az osztálybasorozásokról.

F. úr az osztálybasorozás módozatára vonatkozó javaslatomról szólva, azt mondja, hogy »nem tartja indokoltnak Dobner azon nézetét, hogy a sorozást a becslőbiztosok végezhethetnék legjobban, mivel ők munkálták ki az összes osztályokat«.

Én ezt nem mondtam. Én az osztálybasorozásokról a következőket mondtam: »Az egyes földrészleteknek a községi határookban a járási osztályokba való sorozása nem kis nehézséget okoz, mert meg vagyunk szokva, hogy községeinkben a legjobb föld az I., az azután következő a II. osztályba tartozik, holott most a 8. osztály mellett lehet község, melynek legjobb földje a 3-ik, az azután következő pedig a 8. osztályba lesz sorozandó. Ez már magában véve zavarólag hat. Ehez járul még, hogy most az osztályokat a becslőbiztos munkálta ki, e szerint azokat ő tudja legjobban megítélni. Ép ezért nem lehet tagadni, hogy törvényünknek az az intézkedése, hogy a becslők eszközlik a sorozást, helyes; ennél azonban baj az, hogy így a sorozás eltarthat három évig. Hogyan háritsuk el e bajt? Nézetem szerint a következőképen:

A becslőbiztos a járási bizottság meghallgatása után felosztaná a járást annyi és oly nagy sorozási vidékekre, hogy a sorozás egy év alatt befejeztethetnék; minden ilyen sorozási vidéken egy járási bizottsági tag és egy, a kataszteri igazgató által kinevezett ügyvezető végezné a sorozást a becslőbiztos és a járási bizottság elnökének felügyelete alatt.

Látni való tebát, hogy nemcsak hogy nem mondtam, hogy a becslőbiztos végezze a sorozást, sőt bajnak mondtam azt, mivel így igen soká fog eltartani a sorozás.

E bajon csak az által lehet segíteni, ha a járásokon belül több sorozási vidék alakittatik; melyeknek mindegyikében ám, ha fentartatik a járási becslők intézménye, egy kinevezett és egy választott pótbiztos eszközölhetné a sorozást. Így is eléretnék a fő: az, hogy a sorozás egy év alatt befejeztethetnék.

Igaz ugyan, hogy ez által oly egyének soroznának, a kik az osztályok felállításában részt nem vettek. Ez, most is abban a nézetben vagyok, némileg hátrányos, s téved F. úr, midőn azt hiszi, hogy bárki, a ki a községi mintatereket gondosan vizsgálja, képes a községbeli parcellákat az osztályokba helyesen besorozni, kivált miután a becslőbiztos már az osztályok tervezésekor a dülöket nagyban előzetesen besorozta az egyes osztályokba.

F. úr e tévedését az osztrák állandó kataszter és a porosz kataszter rendszerének összezavarása és a porosz rendszer legsarkalatosabb elvének ignorálása idézte elő. Az osztrák állandó kataszter községi osztályokat állít fel s a községekre nézve felállított osztályok szerint községi közegek által soroztat; a nálunk is ujabban fölveire nézve elfogadott porosz kataszteri rendszer ellenben járási osztályokat állít fel s a sorozást az egyes községi határokon belül is a járási osztályok szerint a járási közegek által eszközölteti. — Ez eltérés annyira lényeges, hogy a porosz kataszteri rendszer feltétlen hívei éppen ebben keresik a legfőbb momentumot, mely a porosz rendszert előnyösségre nézve az osztrák állandó rendszer fölé emeli. S valóban, ha a járási osztályok szerinti sorozás egyoldaluvá nem

akar tétetni: a sorozóknak nem szabad pusztán a községi mintatereket figyelembe venni, hanem ügyelniök kell azoknak a járás többi községeiben felállított egyenlő menőséget jelző mintaterek alkalmazására is, — mert csak így lehet elérni, hogy a sorozás által a járási osztályozás aránya pontosan fentartassék.

Világos tehát, hogy a járási földek becsviszonyainak ezen általános áttekintése csak az osztályokat kimunkált becslőbiztosnak s esetleg ott, a hol az osztályok kimunkálásánál a járási bizottság tagjai is tevékeny részt vettek, ezeknek áll rendelkezésére; az azonban, a ki csak az egyes községekben felállított mintatereket ismeri: a sorozásnál a járási arány megvalósításán öntudatosan nem dolgozhat.

De e tekintettel szemben áll az, hogy ha egyetlen küldöttség eszközli a sorozást, a kelleténél tovább tart az. Ezért szükséges a járást a szükséghez képest 3—4 sorozási vidékre felosztani, melyekben külön-külön sorozó küldöttség működik, de mindegyik a becslőbiztos ellenőrzése mellett; így elhárítható az a baj, hogy a sorozás évekig eltartson, s ha a becslőbiztos a sorozó küldöttségek eljárásában az egyöntetűséget fenntartani bírja, elhárítható az is, hogy a sorozásnál a járási arány figyelmen kívül hagyassék.

IV.

A földadókataszter rendezése körül szükséges teendők egyik legfontosabbikának tartom a hitel- és kataszteri telekkönyvek egyesítését és a kataszter nyilvántartásának végleges rendezését.

»Földadókataszter« czimű munkámban mindkét tekintetben positiv javaslatokat tettem.

Különösen a földadókataszterben előforduló változások pontos és rendes nyilvántartását csak úgy tartom eszközölhetőnek, ha a nyilvántartó közegek eljárását a kir. adófelügyelő hathatósan ellenőrzi, s őket, e fontos teendőikben nemcsak a kir. adófelügyelő, hanem a hitellekkönyvi hivatalok is rendszeresen s az általam jelzett módon segítik, támogatják.

Erről a kérdésről F. úr nem szól. Utalhatom tehát a szives olvasót egyszerűen könyvemre.

A hitel- és kataszteri telekkönyvek egyesítésének gya-

korlati módozataira vonatkozó javaslataimhoz azonban sziveskedik F. úr is hozzászólni, és pedig mint egész birálatában teszi, szól javaslatomnak egy alárendelt fontosságú mozzanatáról, magáról a javaslat lényegéről azonban bölcsen hallgat.

Legyen tehát szabad e kérdésre vonatkozó véleményemet egész terjedelmében ide írni, hogy azután igazolhassam azt, hogy az, a mit F. úr véleményem ellen felhoz, az alapgondolattól távol álló apró-cseprő szörszálhasogatás.

Szükségesnek tartom, hogy e két közokmány összhangba hozassék, szükségesnek hitelügyi s administratív szempontból.

Hitelügyi szempontból szükséges különösen, hogy a hiteltekkönyvek birtokállási lapjai a kataszteri felvételek adataira fektetessenek, hogy így a hitelnyújtó biztos tájékozást szerezhessen azokból; administratív szempontból pedig szükséges a kataszteri és hiteltekkönyvek összhangba hozása azért is, hogy egyszer valahára vége szakittassék az efféle, rendesen igen rossz vért csináló félreértéseknek, hogy a Kis János adóhátraléka a Kis Péter birtokára kebeleztetik be, s megfordítva.

Az akadály, mely e kétrendbeli telekkönyv összhangba hozásának útjában állott, az volt, hogy a kataszteri térfogat nem tartatott elegendő helyesnek. Mint láttuk, az eredeti felvételek e tekintetben csakugyan igen hiányosak is voltak. De a dolog időközben megváltozott; a részletes kataszteri felmérés immár 3000 □ mföldön be van fejezve és a térfogati adatok az újabbi kataszteri felvételek útján is tökélyesbítették és az osztálybasorozások alkalmával remélem, még inkább tökélyesbíteni fognak.

A kataszter részéről tehát innen-onnan meg lesz téve minden. Tegye meg a hiteltekkönyv is a magáét.

Tudjuk, hogy a hiteltekkönyvek el vannak rongyolva. Ezeket meg kell különben is újítani. A telekkönyvi rendtartás 44—47. §-aiban kilátásba helyezett telekkönyvi különös betétek szerkesztése még mindig várat magára. És egyáltalán telekkönyvi rendtartásunkban oly nagy a confusio, hogy benn az országban levő földhitelintézeteink egész törvényszéki és bírósági kerületekre nézve kénytelenek voltak a földbirtoki hitelnyújtást felfüggeszteni a telekkönyvek rendetlensége miatt.

A telekkönyvi rendtartást is új alapokra kell fektetni, haesak nem akarjuk tovább is túrni a confusiót.

Mindamellett is azonban, ha már eddig vagyunk, a dolgot nem szabad elsiettetni. Én az egyesítést akkorra tartanám halasztandónak, midőn a folyamatban levő kataszteri munkálatok befejezve lesznek, mert csak akkor szolgáltatathat a kataszter a telekkönyvnek az adott viszonyok között biztos és helyes adatokat.

Hanem azért nem akarom mondani, hogy addig tétlenül maradjunk. Sőt ellenkezőleg meg kell vitatni a kérdésnek minden egyes részletét s tisztába hozni azt, mert csak így és ilyen alapokon lehet életerős actiót megindítani s kikerülni azt, hogy a rendelet, a mi ma kibocsáttatik, holnap módosíttassék, holnapután visszavonassék.

Csekély véleményem szerint a hitel- és kataszteri telekkönyvek egyenlítéséhez, illetőleg összhangba hozásához a következők szükségesek:

a) az adó- és hiteltelekkönyvi községnek egynek és ugyanannak kell lenni;

b) a kataszteri birtokívek és hiteltelekkönyvi jegyzőkönyvek számainak ugyanazon sorrendben kell folyni, hogy az egy és ugyanazon községben lakó hetvenhét Kis Péter és Kis Pál birtokívei és telekjegyzőkönyvei össze ne zavartassanak;

c) a kataszteri birtokíveknek és hiteltelekkönyvi jegyzőkönyvek birtokállási vagyis A) lapjának ugyanazon rovatok szerint, ugyanazon tényezőket kell magukban foglalniok, tehát a birtokos nevét, a földrészlet dülő szerinti fekvését, mivelési ágát, osztályát, helyrajzi számát s térfogatát;

d) a változások feljegyzésére a birtokívek, valamint a telekjegyzőkönyvek is külön »változási« lappal látandók el, s végül

e) a nyilvántartásban a telekkönyvi hatóságoknak és az adónyilvántartó közegeknek egymást kölcsönösen czélszerű módon támogatniok kell.

Ime ez az én javaslatom. Lássuk már most, mit hoz fel ez ellen és ezzel szemben F. úr.

Semmit, haesak ennél többnek nem akarjuk venni azt, hogy bizonyítgatja, hogy a hitelezőt telekkönyvi kivonatokkal

felültetni nem lehet, hogy a földek osztályminőségének a hitellekkönyvi lapon való megjelölése felesleges.

Különösen nagy előszeretettel czáfolgatja azt, hogy a hitellekkönyvek birtokállási lapjain a földrészletek minőségi osztályai is megjelöltesse. Nézzünk szembe e kérdéssel. Állanak-e hát ennek nagy akadályok útjában s szükséges-e hát ez okvetlenül? Nagy akadályok bizonyára nem állanak útjában, mert az osztályminőség a parcella helyrajzi száma mellett egy egyszerű római számmal megjegyztethetik, például így: 25. (I.) s ott van az osztályminőség. Szükséges-e okvetlenül? A mint vesszük; mert igaz ugyan, hogy a ki részleteket akar, kiveheti még az illető birtoktestre vonatkozó kataszteri birtokivet s adófőkönyvi kivonatot is; de más részről az is áll, hogy a hitellekkönyv annál önállóbban felel meg feladatának, minél több adatot tartalmaz a birtoktest valódi értékének feltüntetésére. E szempontból véve bármily furcsának derengjen is F. úr előtt, bizonyára czélszerű lenne a hitellekkönyv birtokállási lapján az illető birtoktest osztályminőségét is megjelölni, hogy ez által hitellekkönyvünket annál hivebb tükrévé tegyük a földhitel alapviszonyainak, hogy így a hitellekkönyv intézménye annál inkább megközelítse feladatát: a földhitel nyilvánosságban tartását.

Annak eldöntését pedig, hogy a járási kataszteri tiszta jövedelmi fokozatok mily becses adatok lesznek a földhitelintézetek kezében, hagyom a jövőnek. Meg vagyok azonban győződve előre is, hogy ha nálunk is sikerül a kataszteri becslést sikeresen foganosítani, nem lesz a magyar földbirtok hitelügyeivel foglalkozó hitelintézet, mely a kataszteri ívek a jövedelmi fokozatokban rejlő becses kincsét fel ne használná a járási kataszteri tiszta jövedelmi fokozatokat tájékozól ne venné.

Látja egyébiránt maga a tisztelt olvasó, hogy eltértünk az alapgondolattól, vagyis a kataszteri és hitellekkönyvek összhangba hozásának módozatától. Erről azonban én valóban nem tehetek; mert ha t. bírálóm e kérdéssel (melyre én valóban nagy súlyt helyezek) foglalkozik vala, bizonyára reflectáltam volna megjegyzéseire. A főt, az alapgondolatot azonban,

mint egész birálata fonalán más kérdésekkel is tette, elejté s másról beszélt Bodóné, mikor a bor árát kérték.

Pedig kár, mert e kérdés beható fejtegetése éppen most rendkívüli actualitással járna.

S számítok is rá, hogy telekkönyvi s kataszteri szakembereink egyike e kérdést beható studium tárgyává teszi s nem journalistikai feltületességgel, (melynek bölcsessége minden lében kanál; szóharcczal kezdődik s mindentudás ingoványában vész el) hanem gyakorlati s tudományos tág alapokon tárgyalja.

DOBNER RUDOLF.